

1891. aastal Tartus — kirjastus: "Kõrgemad õpetajate seminari"

Juhatus

lina-harimiseks.

Wälja annud

Tartu Eesti Põllumeeste Selts.

Siijutanud

S. Laas.

Tartus.

Trükitud A. Mattieseni juures.

1891. RAAMBERKOGU

Juhataja.

	Lehek.
Geškone	3
1. Misjuguſe maa peal kaſwab lina kõige paremine?	5
2. Kui ſagedaſte on paras aeg lina ühe ja ſellesama maa peale teha	6
3. Linamaa harimine	6
4. Linamaa rammutamine	7
5. Misjuguſe wilja järgi tuleb lina teha	7
6. Lina ſeeme	8
7. Kõlmine ja ſeemendamine	9
8. Linawälja puhastaſtamine umbrohufi	11
9. Lina kattumine ja leutamine	11
10. Lina harimine	13
11. Linade kõitmine ja nende müümine	15

i 33119387

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

Eestõne.

Viimased aastad on põllumeestele palju muret teinud; rendid ja kohaostmise hinnad on kõrgele tõusnud, aga koha sisetulekud on mitu aastat järgi mööda äpardanud. Kust peab siis see suur rent ehk kõrge ostuhind wõetama ja millega pere ära elatatud saama? Wilja hinnad on juba mitu aastat wäga odawad ja endine rahaandja — lina — ei taha mitte enam hästi kaswada ja nende eest ei makseta ka mitte enam endist hinda; mõnikord on linad ka nõnda keh- wad ja odawad olnud, et nad harimise waewagi ära ei ole ta sunnud. Aga mispärast ei edene linade pidamine enam? Mispärast ei makseta meie linade eest enam nõnda kõrget hinda kui enne? Mispärast ei ole enam nii suurt nõudmist meie linade järgi nagu mõne aasta eest tagasi, kus meie linade eest kõrgemat hinda makseti?

Hooldaste seda tähele pannes on asi selgunud ja awa- likuks tulnud, et linad sellepärast mitte enam hästi ei taha kaswada, et linu wäga sagedaste ühe ja selle- sama maa peale tehakse; maa on juba ära kur- natud ja ei ole mitte enam linale nõnda meelepäraline kui alguses, kus alles hakati linu suuremal määdul tegema. Ka ei hari mitmed põllumehed oma linu, kuidas kord ja kohus nõuab ja ka see on meie linahindasi alandanud; mitmed põllumehed ja ülesostjad on

Foguni linu weega niisutanud ning selle läbi on palju linu, mis wäljamaale saadetud, hukka läinud ning suured kontorid ja wabrikud on selle läbi suurt kahju saanud ja meie maa linu põlgama hakkanud. See on peapõhjus, mis meie linahindast on alandanud ja mis pärast meie linu enam endisel wiisil ei nõueta. Seda wiga võib ainult aegamööda parandada selle läbi, et iga linategija hoosamalt oma linu harima hakkab, siis woiwad linade tarwitajad jälle kõrgemat hinda meie linade eest maksma hakata. Püüdgu siis iga põllumees oma kasu pärast oma linu hoosamalt puhastada ja harida, küll siis asi paraneb!

Tartus, 1891 a.

1. Misjuguise maa peal lina kõige paremine kasvab.

Heaks linamaaks, kus lina hästi ja jõudsaste kasvab, peetakse uut ja värsket maad, kus veel ennemalt muud vilja ei ole olnud, ehk küll seesuguse maa peal lina mitte igakord nõnda pehme ja fitte kiuga ei kasva, kui tema kasuma peaks, sest uue maa peal kasvab lina enamiste lopsakas, jämeda luuga ning laia kiuga. Seesugune kiud on mõnikord pude ja tihti tuleb ette, et seesugusel linal tüika otsast tülid ära murduvad, iseäranis siis, kui lina arv on kasule olnud. On aga lina pakš küllalt külitud, siis kasvab tema ka uue maa peal ilusa pehme ja fitte kiuga; arv lina ülepea kasvab lopsakas ja jäme ning seesugune lina on pudeda kiuga. On uus maa madal, siis on vihmase ajaga karta, et vihm lina põllul maha surub ja lina kiud selle läbi rifutud saab.

Weel parem linamaa, kus lina ilusam ja fitkema kiuga kasvab, on niisugune wana põllumaa, kus ennemalt ehk kaua aega tagasi linu ei ole maas olnud; seal juures on muidugi jälle mõista, et lina fitkem ja pehmema kiuga saab, kui tema paras pakš on külitud ja ühetasa sügawalt seeme mulla sisse seemendatud, nii et lina ühetasa üles tõuseb.

Lina ülepea armastab maad, olgu see uus ehk wana maa, mis enam mullane kui liiva- ehk sawi-segane. Liivase maa peal ei kasva lina mitte igakord sellepärast hea, et liivane maa õrnem on kuiwale kartma kui mullane maa, kuna lina aga hästi niiskust armastab ja teiseks on liivane maa kore ning lina tahab tihedat ja kõwemat maad. Sawise maa peal ei kasva lina jälle siis mitte, kui kewadel ilmad külmad on ja lina kunagi kasuma ei hakka. Ka vihmasel kewadel takistab vihm lina sawise maa peal kasvamast, sest sawine maa ei lasa mitte wett nii ruttu maa sisse nõrguda kui mullane maa ja liig wesi rikub noored linataimed ära, mõned jääwad wäga kängu, teised kuiwatavad suutumaks ära ja lina jääb arwaks.

2. Kui sagedaste on paras aeg linu ühe ja selle- sama maa peale teha.

Majapidamises, kus linu peetakse, olgu väljad või põllud nõnda sisse seatud, et linad iga kaheksa kuni kümne aasta pärast ühe ja selle sama maa peale küllida tulewad, sest mida pikema aja tagast linad selle sama maa peale tehtud saavad, seda ilusamad ja paremad nad kasvavad, sest siis ei saa rammu-ollused, mis põllul lina kasvatamiseks tarwilised on, mitte ühejärgise ja üleliiga lina tegemise läbi ära kurnatud. Vina ajab omad juured kaunis sügavale ning on kange maad kurnama. — Kui ka põllud alles neljas ehk viies väljas peetakse, siis võib iga aasta jälle poole välja lina ja teise poole muu vilja all pidada, nõnda et linad võimalikult kauema aja pärast selle sama maa peale tulewad teha.

3. Linamaa harimine.

Kui uue maa peale lina tahetakse teha, siis peab see maa juba sügisel enne aegjaste, kui veel maa soe on, hästi sügavalt ümber kündma, nõnda et künnimättad sügise niiskuse käes juba poolelt ära aududa ja pudedaks minna aega saavad, ja et maa kevadeks harimise ajaks hästi on ära audunud ja mättad künniga peenikeseks lähewad. Mida peenema mulla sisse lina seeme küllitud saab, seda parem ja ühetasasem kasvab lina. Sellepärast peab kevade maad, kui tema juba lume weest on ära tahenenud, mitmele korrale üle äestama, nõnda et maa tuule ja päewa käes tuulduda ja kuiwada võib; peale äestamise mõni päew peab maa uueste maa-adraga (sahk-adraga) läbi kiintud — korratud — saama, nii et kõik mättad hästi ära purustatud saavad ja maa ka seest poolt tuulduda ja kuiwada võib. Peale kordamise-künni peab maad veel mitmel korral äestama, nii et wiimased künniga peale tulnud mättad äkkipulkade all peenikeseks saavad katkutatud. — Kui kevadel ei taheta uut maad korrata ehk seda mõnikord mitte võimalik teha ei ole, siis peab teda selle asemel hästi palju äestama, et muld mätaste küllest lahti annab ja maa kobedamaks ning mul-
lasemaks saab. Sügiseks auduwad mättad iseenesest lina all pudedaks ja teisel kevadel on maa ilus mullane ja peenikene. Seda viisi tehakse linu väga wana ja fitke söödi peale, mille mättad fitked ja kündmisega ega äestamisega katki ei lähe. —
Ka wana põllumaa, kuhu kevade linu tahetakse teha, peab sügisel wara ümber kündma ja kevadel, kui maa tahenenud, nõnda-

fama kui uutgi maad mitmele korrale äestama, siis mõni päew tuulduda lastma, nii et muld pealt kuiwaks saab ja siis kordama. Paar päewa enne lina külumist peab maad uueste äestama, et muld peenike ja tasane saab, sest siis ainult kaswab ka lina ühetasane, kui seeme peenikese mulla sisse saab külitud ja ühtlasi sügawalt mulla sisse küntud.

Sügise lünni tarwis, olgu kas uut ehk wana põllumaad ümber kündes, saagu pöör- ehk Saksimaa-ader tarwitatud, kuna kewadel parem on jahk- ehk maa-adrage künda ja korrata.

4. Linamaa rammutamine.

Linamaa rammutamise kohta on tähendada, et siis, kui lina uue ja hea maa peale ehk ka wana ja rammusa põllu peale, millele kesa ajal ehk muu wilja alla tubliste sõnnikut on pantud, külitakse, mitte waja ei ole linamaad rammutada, sest wäga rammusa maa peal heidab lina wihma ajal kergeste maha ja mädaneb hõlpsaste maas ära. On aga põld lahja, siis on wäga soovitatav lina-põllule rammu panna. Kõige parem selleks on sõnnik, mis turbamullaga segamine on hästi peeniketeks mädanenud; ka niisugune lauda-sõnnik, mis läbi ära mädanenud ja peenikene, on linamaale wäga kasuline ja tulus. Pika õle-sõnnikuga ei ole mitte hea linamaad rammutada, sest pikk sõnnik, kus weel terweid õlgi ehk muud mädanemata pähna sees on, ei ole mitte sünnis, tema teeb maa üleliiga kobedaks ja kergeks, ja seesugune maa kardab ülearu kuitu ning külma; sarnane rammutamine takistab lina kasumist ehk rikub lina koguni ära. Sõnnik saagu sügisel ehk kewadel aegjaste põllule weetud ja ühetasa laiali lahutatud, sest lina on karmes iga hooletumat tööd üles näitama ja lina ei kaswa ühetasane ning, mis weel pahem, ei saa ühe korraga walmis; ka lina kiud saab mitmesugune.

Kui sõnnik wäljale on weetud, siis peab tema kohe saama laiali lahutatud ja mulla sisse küntud; peal maa seistes kuiwab sõnnik ära ja aurab palju rammu-ollusid wälja; saab tema aga wärskelt mullaga segi küntud, siis jääwad kõik rammu-ollused põllu kasuks. Seda peaks iga põllumees tähele panema, kes soovib, et põld tema töö ja waewa auusaste ära tasub.

5. Missuguse wilja järgi lina teha tuleb.

Ristikheina maa peale oleks kõige parem linu teha, sest ristikeina maa seisab kaua niiske ja pehme ja seda armastab lina; ka

on ristikeina maa linale küllalt rammus. Väga arva aga külitakse lina ristikeina järgi, sest ristikeina maa peal kasvavad isearanis head odrad ja sellepärast on kasuline enne täis otre võtta, ja alles odra järgi lina teha; lina kasvab siiski veel hea küll, kui maa mitte väga lahja ega sandi põhjaga ei ole. Harilikult tehakse lina odra kõrde, mis rukkii järgmine wili on; arwa külitakse lina kaeramaa ehk endise linamaa peale, sest need on linale lahjaks jäänud.

6. Lina seeme.

Kui lina ühtlane ja jõudsaste kasuma peab, siis on kõige pealt waja seemneks tuumakad, terwed ja umbrohust täitsa puhtad seemned walida. Mida suuremad ja raskemad lina seemned on, seda paremad nad on ja seda ilusam kasvab nendest lina. On seemned lõhnad, palju kõluteri seas ehk muud puru ehk on nende juures mingit lõhna tunda, siis on nemad seemneks kõlbmatad, sest üks osa sarnastest seemendest ei idane ja nendestgi, mis idu wälja ajawad, kasvavad kehwad ja waewased linataimed. Kui lina wäeti on, seda lopsakam on umbrohi ja seesugusest wiletsast linast ei saa head lina ega seemet, mis külida kõlbaks. Kui põllumees oma põllult head lina ja ilusat puhast seemet tahab saada, siis peab tema enesele kõige pealt hea ja puhta seemne muretsema. Moor seeme on jõuetu idanema ja sellepärast peab seemne tarwis ühe jau lina põllul hästi walmis lastma saada. Linade otsast ära raatsitud (suetud) kukrad saagu kohe sarda pantud, et nemad mitte hunikus aega ei saa kopitama ehk hallitama minna. Lähewad kukrad hunikus kopitama, siis on seemne idanemise jõud rikutud. Kui niiske ilmaga linu raatsitakse, siis olgu kukrad õige kergelt ja õhukeselt sarda pantud, nii et nemad tuule ja päewa käes kohe kuiwama hakkawad, kui ilm kuiwale läheb. Siig pakjust sarrast ei käi tuul läbi ja seesmised tükid ei kuiwa kunagi ära.

On kukrad sarras kaunis kuiwaks saanud, siis peab nemad kuiwa ilmaga kodu wedama ja ära peksma. Kukrad tahawad pikkamööda kütta, sest lina seemnele ei ole see hea, kui tema wäga järsku kuiwab.

Tuulamise aeg peab seemneks pealt tuule huniku äärest kõige paremaid ja puhtamaid seemneid võtma ja kui waja, veel kord läbi tuulama, nõnda et kõik puru ja lõhnad seemneterad wälja lähewad ning ainult kõige paremad ükfinda üle jääwad. Teine kordne puhastamine sünnib mitmel teel, seemned saawad kas seemne puhastamise masinaga ehk ka käsijõelaga kõigest umbrohust puhtaks tehtud. Seesugune puhastatud seeme on kasuline külida.

Üle talwe peawad lina seemned kuiwas kohas hoitud saama, muidu wõib nendele ka weel kotis paha sündida.

Kui üks ja seesama seeme kaua aastaid ühe maa peale on kaswanud, siis jääb lina kasu wiimaks kehwmaks ja sellepärast on linapidajad sunnitud mõne aasta pärast uut seemet wahetama; niisama ka siis, kui oma seeme segaselt on läinud. Uuest seemnest kaswab parem lina ja saab ka puhtam seeme. Soowitam on, et iga põllumees enesele iga kolme kuni nelja aasta tagant uue seemne wahetaks. Uus seeme saagu sealt maakohast toodud ehk ostetud, kus ilmad ja kliima umbes seesama sugused on, kui seal, kuhu seeme wiiakse; seemet lõuna poolt põhja poole wiia ei ole mitte hea; parem on kui uus seeme mõni werst põhja poolt lõuna poole saab toodud, sest soojemas kliimas kaswab uus seeme palju rõõmsamine kui wanas kasupaigas; soojema maa sees kaswanud seeme ei taha aga külmema maa sees mitte kaswada.

Kaupmeeste käest lina seemet osta ehk wahetada ei ole sellepärast mitte hea, nendel on seemned mitmest maa nurgast kokku ostetud ja segamini pantud; seal on häid, aga ka külumiseks kõlbmata seemneid seas. Mõni jagu seemneid wõib ka juba kaua aega seisnud olla, on niiskust ning kuiwa saanud ja wõiwad sarnaste muutuste läbi oma idanemise jõuu kautanud olla. Teine lugu on, kui põllumees enne kaupmehega kokku on rääkinud, et see temale külumise tarwis mõne waka paremaid seemneid ostab ja kohe ise paika paneb.

Lina seeme on, kui tema kuiwalt on hoitud, kats kuni kolm aastad külumiseks kõlbuline; seisab tema aga kauemine, siis on karta, et tema oma jõuu on kautanud ja et mitte kõik seemned ei idane. Sellepärast ei ole mitte usaldaw kaua seisnud seemet külida ehk peab teda enne proowima. Ka ostetud seemet peab enne katsuma, kas tema hästi idaneb. Pealegi peab uus seeme kõigest umbrohust, nagu juba kord tähendatud, täieste puhast olema ning kõik seemnerad võimalikult ühesugused täiskaswanud ja ilma mingi wigata.

7. Külumine ja seemendamine.

On pöld külumise tarwis korralikult walmis haritud ja põllupind hästi peenikeseks ning tasaseks äestatud ja on ilmad selleks soojad küllalt, nii et enam külma karta ei tea, siis wõib külumisega hakatust teha. Kuupäewade järgi ei ole mitte võimalik ette ära määrata, kunas kõige sündsam on külida, sest kewade on wahel warasem, wahel hilisem. Mõne põllu peal kaswab ka warane lina parem kui hiline; teise põllu peal on aga jälle enamiste hilisem

külw parem, sellepärast peab iga põllumees hoolega oma põldu ise tundma õppima ja tähele panema, mis tema põllule kohasem on. Üleüldiselt tohib ainult niipalju ütelda, et mitmekordsed katsed on näidanud, et liiwase põhjaga maa peal läbisegi warane lina parem kasvab kui hiline, sest liiwa põhjaga maa läheb kewadel warem soojaks ja on warase küli-ajal weel niiske ning seeme hakkab kohe idanema; jääb lina hiljaks külida, siis kuivab seesugune maa liig ära ja seeme ei idane hästi. Raske ja kõwa põhjaga maa hoiab talwist niiskust kauem kinni ja on kewadel kauem külmi; seesugune maa armastab enam hilist külwi.

Kõige warasem lina küli-aeg on seitsmendama külinädala wiimased päewad (s. o. umbes maikuu 9. päewast kuni 16. päewani); keskmine küliaeg on wiies külinädal (s. o. maikuu 19. kuni 26.); kõige hilisem küliaeg on neljas külinädal (s. o. umbes maikuu 27. päewast kuni esimeste juunikuu päewadeni).

Kui palju seemet põllu suuruse või wakamaa arwu järele külida tuleb, seda ei või ka mitte üleüldiselt ette määrata, waid seal peab tähele panema: kuidas põld on, kas rammus või lahja, kui head ja idanewad seemned ja kuidas külwiaeg on; on muld kuiw, siis tuleb seemet sugu paksemalt wisata, wihmase ilmaga ehk niiske mulla sees idaneb seeme paremine, sellepärast mida halwemad ilmad külwi ajal, seda rohkem seemet tarwis külida. — Keskmise maa peale, mis väga rammus ega väga lahja ei ole, on paras külw, kui wakk seemet wakamaa peale saab külitud. Siia juurde oleks weel tähendada, mida tihedamalt lina on külitud, seda peenema ja sitkema kiuga tema kasvab; väga rammusa maa peale on parem mõni toop vähem kui wakk wakamaa päale külida, sest pakks lina heidab hõlpsaste kasuajal maha ning läheb maas halwaks. Ei kaswa aga lina mitte väga lopsakas, siis ei ole karta, et tema maha lööb.

Külwipäewadeks saagu, kui see wähegi võimalik on, ilus ja wagane ilm walitud ja ka seda tähele pantud, et seeme mitte liig märja ega liig kuiwa ilmaga põllule külitud ei saa. Seeme peab ühetasa üle põllu külitud saama, et linapõld mitte jutiline ega lapiline ei saa, sest nagu juba tähendatud, kasvab halwaste külitud lina mitmesugune ja ei saa ühe korraga walmis.

Zuhtub külwiaeg väga kuiw ehk põuane olema, siis on kõige parem õhtul enne kui kaste maha tekib, lina seeme maha külida ja hommikul wara kasteaga mulla sisse seemendada, lina seeme on siis niiske ja hakkab rutemine ja paremine idanema. Seeme peab madalasse, aga ühetasa mulla sisse küntud saama, sest seemned, mis väga sügawale maa põhja saawad küntud, ei tõuse üles, nemad ei jõua idu pak-

sust mullakorrast läbi ajada ja need, mis küll sügavamalt üles ajavad, on enne palju oma kasumise jõuust kautanud, enne kui nemad päewa kätte jõuavad.

Kui külwiaeg mitte väga kuit ei ole ja kus tasane maa, seal on kõige parem lina äkki alla teha; muidugi peab seemnele mitu korda äkkiga peale aetud jaama, et seeme mullaga hästi segi läheb ja muld peenikeseks saab äestatud, sest seda armastab lina. Äkki alla tehtud lina kasvab enamiste alati ühtlane, kuna aga adra alla tehtud lina sagedaste tropiline ja järguline kasvab.

Kui pärast lina külmist ja seemendamist ilmad kuitvad ja maa kuit on, siis on kasuline lina põldu pärast seemendamist trullida; on aga ilmad niisked ja vihmased, siis ei ole tarwis seda teha.

8. Linavälja puhastamine umbrohust.

Kui lina sekka uhakaid ehk umbrohtu on ajanud, siis peab, kui lina juba umbes nii pikaks on kasvanud, et tema maapinda ära hakkab katma, kõik uhakad ja umbrohi lina seast välja katkuma. Uhakad peavad ühes juurtega välja katkitud jaama, et nemad mitte uueste kasuma ei hakka. Umbrohi takistab lina kasumist ehk warjab tema ära, kui tema kord linast üle jõuab. Vina puhastamine umbrohust sündigu kuita ilmaga, mitte vihma ajal ega hommiku wara suure kastega, sest märg lina ei tõuse enam üles, kui tema kord maha on lõtkunud.

Kui maakirbud linale juhtuvad kasuajal kahju tegema, siis on mõnikord leitud kasuline olema, linale tuhka ehk gipsi peale kütida. Tuhk ja gips hukkawad kurjategijad ära ja annavad linale weel kasumiseks rammu; tuhka ehk gipsi kütitagu wagase ilmaga ja hommikul kastega ehk pärast vihma, sest niiske linale hakkawad nemad külge. Kumbagi, ei tuhka ega gipsi, ei ole mitte tarwis pakjult kütida.

9. Vina katkumine ja lentamine.

Kõige parajam aeg on linu katkuda, kui lina hakkab kollaseks ehk wahakarwaliseks minema ja tema alt oma lehekese juba osalt on ära laasinud ja ülemised lehed kollakaks lõõwad. Kui lina haljalt wõi noorelt ära saab katkitud, siis ei saa temast mitte head seemet, aga lina kiud saab peenem ja parem. Läheb lina põllul väga wanaks ja hakkab seast kuitama, siis saab lina kiud alam, sellepärast peab lina katkumiseega naau iga teise linatõoga, väga

ettevaatlik ja hoolas olema. Pärast katkumist peab linad kohe ära raatsima (sugima) ning wette wiima. Lähewad linad põllul hunikus seistes soojaks, siis saab linakiud kergeste rikutud. Sellepärast peab peremees oma töölisted nõnda ära jautama, et mõned lina katkuvad, teised järjest raatsiwad ja likku weawad; katkutud linad saagu selleljamal päewal raatsitud ja likku pantud; kõige hiljem wõib see teisel päewal sündida; läheb aeg weel pikemaks, siis on pea kindel, et linad kahju on saanud. — Wesi, kuhu linad likku saawad pantud, olgu selle tarwis kaewatud haukudesse, — linaligudesse — kogutud ehk kraawi wõi järwe wesi; jooksew wesi ei ole linade leutamiseks mitte hea. Teist kord sellesama wee sisse linu likku panna ei ole ka mitte hea, sest linad ei saa musta, wana wee sees mitte nii ilusad ja hea kiuuga, kui wärske wee sees. On wõimalik linaliust wana wett wälja jooksta lasta ja uut asemele koguda, siis wõib ilma kartuseta teist korda linad sellesamasse hauku panna. Ka siis wõib teised linad hauku panna, kui ligu mõni aeg tühi on seisnud ja wihma wett juurde on kogunud, nii et wesi jälle on selgunud.

Linu likku pannes peab hoolega tähele panema, et linad korrapäraliselt, kas hagadega, lauapindadega ehk muu puudega, on kinni kaetud ja niipalju wajutusi peale pantud, et linad täieste wee all on. Weest wälja kuivale jäänud linad saawad näutuma punase karwaga ja alatuma kiuga. Tõusewad linad hapnemise ajal peale wee, siis peab nendele weel wajutusi rohkem peale panema, nii et nad jälle üleni sisse wajuwad.

Leust wäljawõtmisega peab väga ettevaatlik olema. Sääwad linad pikemalt kui õigus likku, siis mädaneb kiud pudedaks; saawad nemad enne aega leust wälja wõetud, siis on luu kõwa ja kiuu külges kinni ning linad ei läha ropsides puhtaks. Kõige paremad ja pehmed kiuuga linad saawad siis, kui luu parajaste kiuu küllest lahti annab. Linu peab sagedaste leus katsuma, kas nemad juba hakkawad sündima wälja wõtta. Üks ainus päew, mis üle aru läheb, wõib linad takuseks teha. On wesi linaliust soe, siis saawad linad rutemine leus walmis, on aga wesi külm, siis kulub rohkem aega ära, enne kui nad heaks saawad. Sooja ilmaga peab siis linu, kui nemad juba neli kinni wiis päewa leus on ära olnud, iga hommiku ja õhtu katsuma, kas juba wõib nemad wälja wõtta. Paras aeg on siis linu leust wälja wõtta, kui linakiud ümber sõrme mäsšides luu küllest lahti murdub. Ladwa ots wõib kõwem olla murduma, selle peale ei wõi mitte waadata ja sellepärast linu kauemaks likku jätta, sest kui linad nõnda kauaks wette peawad jääma, kuni ladwa otsad pehmed on, siis saawad tüwe otsad liiga ja lina läheb takuseks.

Linu leust wäljarõttes ei pea neid mitte kaua linaleu kaldal hunnikus seista lastma, waid kohe laiiali wedama. Koht, kuhu linad lahutatakse ehk istutatakse (pleekima pannakse), olgu tasane, kuiw heinamaa ehk muu rohuma a ehk ka rukkikõrs. Seesuguse maa peale, kus linad wastu mulda puutuwad, ei wõi mitte linu pleekima panna, nemad mädanewad wastu mulda ära. Kui linad lademesse on pleekima lahutatud, siis ei tohi lade mitte ülearu pakts olla ja linad peawad ka hästi tükist lahti raputatud olema; tükkide keikpaigad jääwad kõwaks, kuna lahtised kiud ja õhemad lademe kohad ülearu pehmeks pleegiwad.

Saawad linad pleekima istutatud, siis peab linapihul ladwats alla ja tüweots ülespidi panema, side ümbert ära wõtma ja ladwa ots laiiali wastu maad lahutama. Linapihu saagu tüweotsast mõne kiuga kinni takistatud, et tuul teda ära ei wõi ega ümber ei lütkka.

Linad peab nõnda kaua maas pleekimas hoidma, kuni näha on, et mõned linakiud juba hakkawad lahti lööma, siis on aeg linad maast ära koristada. Kõige kindlama ja usaldawama otsuse saab kätte, kui paar pihu linu maast wõtad, ära kuiwatad ja katseks ära masindad. Annawad luud kiuu küllest lahti ja läheb lina ropsides puhtaks, siis piab linad maast üles wõtma. Liig pleekimine teeb linad takuseks. Maast üleswõtmine sündigu siis, kui linad täieste kuiwad on, sest niisked linad wõiwad weel kubudes seistes halwaks minna. Neid ei wõi ka mitte maa peale ega loomade lauda ega talli peale seisma panna. Maa peal tõmbawad linad niiskeks ning lauda ehk talli peal käib nendest sõnniku aur läbi, mis mitte linadele hea ei ole. Kõige parem on linu aida ehk tua lae peal, kus alati kuiw on, alles hoida ehk ka selle tarwis ehitatud kuuride all.

10. Lina harimine.

Kui lina masindamine tuleb ja linu tuppä kuiwama hakatakse tooma, siis peab tuba enne soojaks kütma, et tuba mitte rõskust ei anna. Kuiwatamise ajal, kui linad parsil on, ei pea mitte kõwaste ega järsku kütma, waid aega mööda; lina armastab parasjas soojas pikkamööda kuiwada, siis on tema kiud kõige pehmem ja ilusam.

Linu masindatagu jahedas tuas, liig soe ehk külme ei ole linale hea, nemad rikuwad linakiudu. Masina alla pantawad pihud olgu wähelased, sest suured pihud saawad hõlpaste ära fositud ning ei

saa ühetasa pehmeks. Sünnib lina masindamine ehk purustamine hobuse-masinaga, siis peab hobune ühetasa ja aegamööda käima, nii et masin mitte ruttu ei läi. Käib masin ruttu, siis saavad linad hõlpsaste allapanekuga ehk alt äravõtmisega ära safitud. Töölised, kes seda tööd toimetavad, peavad hoolsad olema selle peale vaatama, et linad ühetasa pehmeks saavad. Liiga puruks ei tohi ka mitte linu masina all lasta minna, siis läheb palju kiudusi katki ja linad saavad takused; linad olgu parajaste nii ära purustatud, et luud katki on murdunud ja ropsides kiuu küllest lahti annavad.

Kõige parem ja soovitavam tööriist lina masindamiseks on weikene käsimasin, millel üks pihu korraga alla pannakse. Selle masinaga ei saa linad mitte nii ära safitud kui hobuse jõuuga käima aetava masina all, hobuse jõuuga ei saa mitte nõnda ühetasa töötada kui käsitfi. Kasulikum on siis, kui rohkem linu on, kas käsimasinat töötada lasta kui hobusemasin.

Kohe pärast masindamist ei ole mitte hea linu ropsima hakata. Parem on neid masindatult mõni päew enne seista lasta, nõnda et kuiwatamise soe täieste linadest lahkuda aega on saanud, siis on kiuv linakiud fittemaks tõmbanud. Soojalt ja väga kiuvalt ropsitud linad on pudedamad ja rohkem kiudusi katkeb, kui siis kui lina juba mõni päew on seisnud.

Linu ropsides ei tohi mitte kahte pihu kokku panna ja korraga kätte võtta, et rutemalt tööga valmis saada, sest on ropsitav pihu suur, siis on teda halb luudest puhtaks saada, pihu saab segane ja safine. Pihu olgu paras ja ropsija peab teda tihti käega raputama, et luud seest välja pudenevad; ei liiguta ropsija sugugi pihu, vaid tahab teda ropsimõõgaga puhtaks peksta, siis peksab tema asjata palju kiudusi katki, aga seest on linapihu alles luine. Ka selle peale peab ropsija vaatama, et tema pihust välja tõmmatud kiud sedasama pidi pihu külgi tagasi paneb, nagu nemad enne olivad; linakimp näeb näutu välja, kui temal tüve- ja ladwa otsad segi on aetud.

Lina ropsimise mõõk peab nüri olema, sest terav mõõk lõõb palju kiudusi katki. Iga linaropsija ropsigu omad linad korraga puhtaks, sest siis on temal üks töötegemine. Peab kaupmees linu uueste lastma puhastada, siis teeb see temale suuremat kulu ja waewa kui põllumehel, kui tema ise oma linad korrapäraliselt puhtaks teeb. Kaupmees peab luised linad niipalju odavamalt ostma, et tema neid võib uueste puhastada lasta. Müügile viies on luine lina näutu ning sellejärgi tema väärtus alam. Hooletuma puhastamise läbi võivad linad üks sort alamaks jääda ehk ka veel rohkem. Kõige tähtsam töö lina juures

on tema puhastamine, iga ostja ja lina tarvitaja nõuab puhtaid linu. Wabrikud ei taha luiste linade eest hinda maksta ega neid sugugi osta, sest nendest ei ole võimalik mingit head ega hinnalist tööd walmistada. On nemad mitu aastat ühest maakonnast kõlbmata linu saanud, siis hakkawad nemad sealt maa linu põlgama ning pakuwad nende eest wäga wähe hinda.

II. Linade kōitmine ja nende müümine.

On linad luudest täieste puhtaks tehtud, siis on kõige parem, neid kōhe leistikasse wõi punda panna, ilma et neid waja oleks weel mitmel korral ühest kōhast teise tõsta; kimbud saagu ropsumise ajal juba punna wõi leistika suurused kaalutud, siis ei ole neid pärast enam tarwis uueste kaaluda. Mitmekordse edasi ja tagasi tõstmise ja sidumise läbi saawad linad pealt karwaseks tõrutud ning lina kimp ei näe ilus wälja. Sellepärast peab linadega wäga mõistlikult ja ettevaatlikult tallitama, siis on nemad ilusad ja saab nende eest kõrgemat hinda.

Lina punnad olgu kõwaste kōidetud, kui neid müügile wiiakse, sest lahtised ehk wedelalt kōidetud kimbud saawad mitmekordse tõstmise läbi ära segatud. Kimbu sidemed olgu linadest ja nimelt niisamasugustest linadest, mis kimpus on. Takuste sidemetega kōidetud linu põlatakse. Kimpu pannes saagu igale pihule üfiskult pool keerdu sisse käänatud, et nad mitte sassi ei lähe, kui neid kimbust lahti hakatakse wõtma. Üfiskud kiud, mis punda panemise juures pihufid siludes ja tasudes lahti tulewad, peab sellesama pihu külgi tagasi panema; saawad terve kimbu lahtised kiud ühte kokku pantud, siis on see tükk alam ning terve pund wõetakse ühe ehk paari pihu pärast alamate sekka wastu. On kimbud hästi kōidetud, igal pihul oma paras keerd sees, siis wajuwad pihud ilusaste ligi, aga ei saa fiiski segi minna. Viig keerud pihud on praakimise juures põlatud.

Sadwa otsast peawad linapunnad nii kõwaste kōidetud olema, et nemad ka siis weel mitte kiudusi wälja ei anna, kui tüwe otsa pealt side suutumaks lahti on lõigatud. Pealmine side olgu siis üfki pidaja, sest wiimasel ajal on üle piiri wiidawad linad kergema läbiwaatamise pärast eeskirja järgi ainult ühe sidemega kōidetud.

Kōidetud linad pantagu ilusaste riita seisma, punnad wajuwad nägusamaks ning siledaks. Koht selles olgu kuuw, nagu ait ehk mõni teine kuuw hoone. Niiske koha peal ei ole mitte hea linu seissta lasta, lina kiud tõmbab niiskeks ja linad lähewad, kui neid palju kokku saab pantud, kergeste halwaks

ning wabrikud ei julge sealt maakonnast linu osta ehk maksawad nende eest kahju kartes ainult poole hinda. On aga ühe maa- nurga linad alati hästi haritud olnud ja kuiwad, nii et nemad wabrikusse jõudes ilusad on ja seal neid ilma kahju kartmata wõib seista lasta, siis on wabrikutel palju rohkem julgust seesuguseid linu osta.

Üks põhjus weel, mispärast meie maa linad wabrikutes põla- takse on see, et mitmed müüjad ja ostjad oma linad ise meelel on ära rikkunud. Mõned on punda panemise ajal takku, wanu raua tükk, sõnnikut, märga liiva ja kes teab, mis muud puru ja prügi sekka ajawad, mõned on koguni seesmised lina pihud märjaks tei- nud, ilma ifegi aimamata, et märg kõige õelam linarikkujä on. Püüdu iga põllumees oma linad, kuidas kord ja kohus nõuab, harida ja ärge kaupmehed ka mitte suurt kasu taga ajades neid rikkugu, siis saab meie linakauplus elawamaks minema ja nende eest hakatakse jälle paremat hinda maksma.